

Шевченко О.І. Лекція (тези)

Прикладні аспекти антропоцентризму у перекладознавстві

Відтворення при перекладі лише суто формальних лексико-граматичних, семантичних компонентів значення не відповідає вимогам до адекватної передачі оригінального смислу, оскільки мовлення є набагато складнішим явищем, ніж певним чином організована сукупність слів.

Мовлення є настільки ж складним феноменом наскільки є складною сама людина – мовець з її усвідомленими і неусвідомленими психологічними властивостями, особистими інтересами, прагненнями, намаганнями, інституційними вимогами і суспільними замовленнями, соціальними, етнокультурними, фізіологічними, біологічними обмеженнями.

Будь-яке мовлення має потенціал для прирощування смислів і значить більше ніж набір значень окремих слів. Висловлювання містить приховану інформацію, яка актуалізується навіть супроти волі адресанта і називається актуальним смислом. Зрозуміло, що актуальні смисли, які можуть бути виведені з висловлювання, є надзвичайно важливими для адресата і у безпосередній комунікації цілком залежать від його комунікативної компетенції, інтелектуального потенціалу, життєвого досвіду, світоглядних особливостей.

В умовах опосередкованого спілкування через перекладача тільки бездоганне відтворення перекладачем усіх змістових аспектів висловлювання може бути підґрунтям для логічно закономірних висновків щодо актуальних смислів. Переклад як опосередковану комунікацію можна схематично подати у вигляді функціональної єдності адресанта, реального адресата (у двосторонньому перекладі їх ролі регулярно міняються) і умовного адресата (перекладача-посередника).

Переклад як ускладнений вид міжкультурної комунікації покладає на перекладача завдання забезпечити таке подання змісту вихідного повідомлення,

яке б було підставою для формування адекватного актуального смислу висловлювання. Тобто реальний адресат має здобути від перекладача таку інформацію, яка б дала йому змогу відтворити адекватно не тільки те, що хотів сказати адресант, але й те, що може бути основою для обґрунтованих додаткових висновків, тлумачень, прирощувань смислів. Перекладач постає посередником у комунікації, яка є обтяженою розмаїттям ускладнюючих чинників. Сукупність цих чинників у їх функціональній взаємодії можливо виявити і привести в систему лише в межах міждисциплінарних наукових напрямів, яким є антропоцентричний підхід до вивчення мовленнєвих явищ.

Коло проблем, які охоплює антропоцентричний підхід, природно стосується дисциплін, де у фокусі є людина у процесі мовної діяльності. Це - перш за все когнітивна лінгвістика, прагматика, психолінгвістика, лінгвокультурологія, які втілюють специфіку антропоцентричних розвідок у протиставленні до формальних, системноцентричних підходів. Когнітивні аспекти потребують зіставлення концептуальних баз мовців, врахування сумісності їх ментальних просторів. Відтворення прагматичного компонента значення висловлювання передбачає врахування інтенцій (настанов), максим, конвенцій комунікації.

Психолінгвістичні аспекти значення висловлювання обумовлені психологічними властивостями мовних особистостей – учасників комунікації. Лінгвокультурологічний аспект потребує врахування систем цінностей мовців, етнонаціональних особливостей і координат сумісності їх світоглядів. Тільки адекватний переклад є підставою для виправданого прирощування смислів реальним адресатом і відповідно для формування актуального смислу висловлювання.

Зазначені положення зумовлені тезою про те, що повноцінною комунікацією можна вважати лише тоді, коли реальному адресату зрозумілі мотиви, підсенси, натяки, тобто приховані глибинні змістові шари висловлювання, які і відрізняють людське мовлення від штучних мов для діалогу з комп'ютером. Безумовно, увага до людського чинника не применшує необхідності урахування

при перекладі тонкощів формальної лексико-граматичної організації оригінального матеріалу. Йдеться про аналіз і синтез усього комплексу лінгвістично релевантних чинників спілкування, якими є як статичні мовні елементи, так і динамічні людські прояви у вигляді прагматичних, психологічних, лінгвокультурологічних, когнітивних аспектів мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

Величковский Б. М. Когнитивная наука: основы психологии познания : в 2 т. Т. 1. Москва : Смысл ; Академия, 2006.

Вертгеймер М. Продуктивное мышление. Москва : Прогресс, 1987.

Горелов И. Н. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Москва : Лабиринт, 2003.

Кононенко В. І. Сміслові конотації у структурі тексту. *Мовознавство*. 2010. № 23. С. 146–155.

Мамардашвили М. К. Эстетика мышления. М.: Московская школа политических исследований, 2000.

Потебня А. А. Эстетика и поэтика. Москва : Искусство, 1976.

Arnheim R. Visual thinking. New York : University of California Press, 2004.

Гарбовский Н. К. Теория перевода: Учебник / Н. К. Гарбовский. – М. :Изд-во Московского университета, 2004.

Стріха М. В. Український художній переклад / М. В. Стріха. – К.: Факт – Наш час, 2006.

Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / Пер. І.Огієнка. — Київ: Нове життя, 1992.

Дзера О.В. Жанри художнього перекладу // *Записки перекладацької майстерні*. — Т. 1. — Львів, 2000. — С. 18–37.

Богачов А. Можливість перекладу. До герменевтичної феноменології перекладу // *Філософська думка*. — №3. Філософія перекладу. — 2010. — С. 5-21.